

Pokladni običaji u Ludbregu

Kad je prije stotinu godina ludbreški učitelj Anton Feržić počeo voditi kroniku škole, smatrao je potrebnim da u priloženi »Letopis« umetne i ove retke:

»Za vrijeme Poklada tj. na Fašnik i dane prije njega širi se veliki razvrat u ovome mjestu. Tada su gostionice pune i mnoge se nepodopštine događaju«. Zacijelo su već tada ludbreški pokladni običaji bili neka osobitost, nešto što se samo ovdje moglo vidjeti i nije uhvatilo dublji korjen u čitavom narodu. Prema tome nismo ih primili s našom slavenskom kulturnom baštinom jer Poklade i nisu niknule u slavenskoj sredini. Njihova je domovina na obalama Egejskog mora. One su daleki izdanak Dionizijskih igara stare Grčke, gdje se pjesmom i raznim svečanostima slavilo Dionisa, boga vina, plodnosti, radosti i razvrata.

Od Grka primili su te običaje Rimljani, samo što su u razvratu i ludovanju daleko natkrilili Grke slaveći svoje »bakanalije« (Bakho je drugo ime za Dionisa.). Bakanalije su se proširile po cijelom Rimskom carstvu. pomen na njih nije mogla izbrisati niti svemoćna sredovječna katolička crkva. Iako nerado, morala je gledati kako se njezini vjernici na nekoliko dana vraćaju običajima svojih nekršćanskih predaka (premda se na Bakha već davno zaboravilo).

Mnogi od njih našli su za takvo ponašanje neko opravdanje. Naime, kršćani su prije Uskrsa morali postiti četrdeset dana. Nije se smjelo jesti meso niti održavati bilo kakve gozbe. O pjesmi i plesu, pogotovo na javnim mjestima, nije moglo biti niti govora, zato su mladi ljudi nastojali da iskoriste sve mogućnosti za razonodu prije početka velikog posta. To vrijeme u Ludbregu zovu »fašnjanjski dani«, a zadnji dan je »Fašnjak« (njemački: der Fasching = Poklade), pa bi se prema tome nazivu moglo naгаđати da su pokladni običaji k nama došli preko Njemačke.

U starije doba za Ludbrežane Fašnik je bio pravi pučki blagdan. Govorilo se u šali da toga dana svi muškarci imaju imendan, a ženski god padao je na Pepelnicu (dan kasnije). Žene ne bi ni dirnule kolovrata, da predu, a i šivati se nije smjelo ništa jer bi se »šivanjem kokošima zatvorio zadak i prestale bi nositi jaja.« Posvršavali bi se samo najnužniji poslovi. Toga dana bila je i sluzinčad slobodna. Domaćice bi svakako morale pripremiti meso i »krafline« (njemački: Faschingskrapfen = pokladni uštipci) i to već rano ujutro. Isto tako uranile

*Orient-express:
Varaždin—
Ludbreg—
Koprivnica*

predan na 1. aprila općem internacionalnom prometu. Vlak imade sve udobnosti za svjetski promet, kako se to na samof fotografskoj snimci vidi.

bi snahe i djevojke: pomele kuću, namirile živad, očistile svoj dio ulice – i u svečanom odijelu izašle na ulicu da vide maskare. Mladići bi otišli na zbornu mjesto da sudjeluju u pokladnom programu. Malo veći dječaci ili koji od muškaraca, »budili« bi drveće u voćnjaku ili bi rano prije svanuća požurili u vinograd »da probude trsje«. Svako stablo trebalo je nekoliko puta udariti šibom uz povik: »Črešnjica zbudi se, hruškica zbudi se!« I tako redom idući od voćke do voćke. Za taj posao mogli su očekivati da će ih domaćica počastiti prvim kraflinima.

Fašnik je bio dan veselja, šale, objesti i društvene kritike. Finom ironijom i satirom moglo se reći i ono što bi u običnim prilikama izazvalo bijes i osvetu ludbreških »malih bogova« kojima je bilo dano da cijele godine vedre i oblače među mještanima.

Jedan, strogo konspirativni odbor mladih i starijih humorista vodio je knjigu crne kronike za koju se pomno prikupljalo gradivo. Tu se našlo sve što se smiješno i griješno dogodilo tokom godine. Bile su to kratke i duhovite pjesmice ili, opet, prozni sastavci o raznim zbivanjima i osobama koje bi bilo čime poremetile javni red ili prekršile ustaljene moralne norme.

Kronika se čitala javno pred crkvom na Fašnik prije podne. Prije toga bi kroz glavne ulice mjesta prošla svadbena povorka prateći »Fašnika – mladoženju i njegovu zaručnicu, Pepelnicu«. U pratnji bi se našla glazba, bilo tamburaši, bilo muzikaši (oni s gudačkim instrumentima). Njima bi se pridružili kojekakvi samozvanci. Udarajući u stare lonce, zvoneći kravskim zvoncima i prodornim zvukom kraljevog roga te drvenih dječjih sviralice stvarali su pravi pokladni ugođaj...

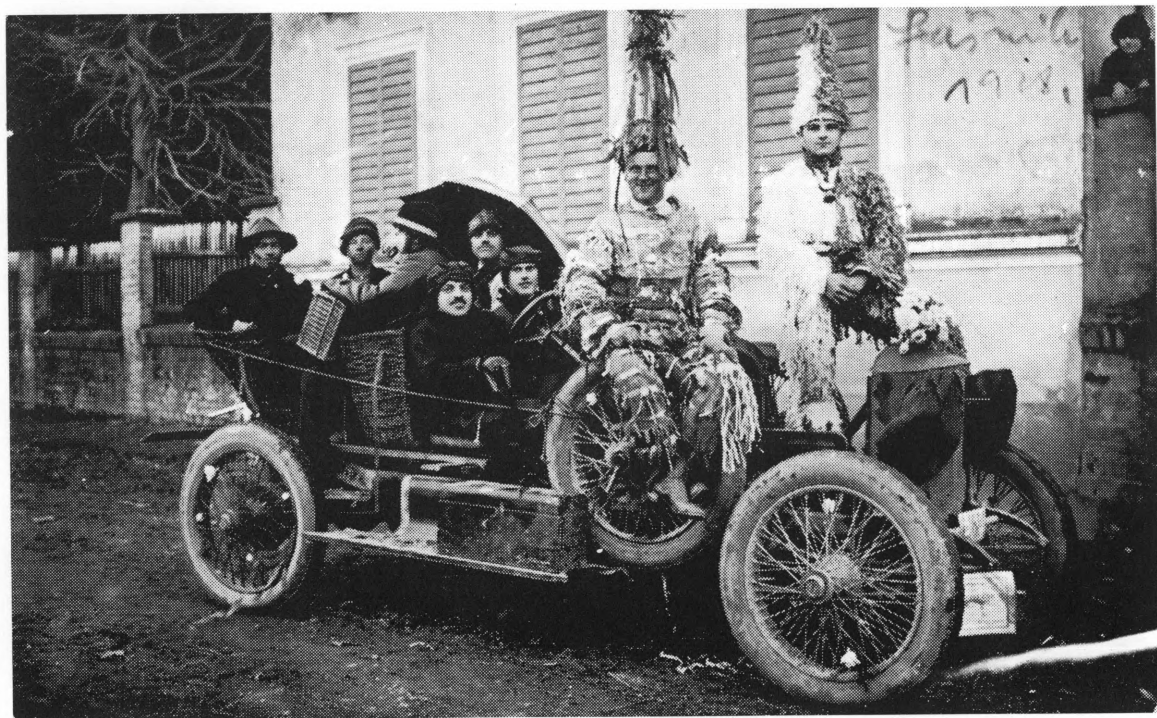
Sasvim na kraju povorke vuklo bi neko izmučeno kljuse na prednjim kotačima rastavljenih kola starinski top iz ludbreške tvrđave. Pratili su ga vojnici s helebardama na ramenu. Kada je ta ratoborna družina ušla u običaj pokladne svadbene povorke, teško je ustanoviti. Moralo je to biti u novije doba, kad je već minula opasnost od turskih napada, iako nas ta oružana pratnja sjeća onih žalosnih vremena kad je trebalo svatove zaštititi na putu.

Sabirno mjesto Fašnikovih svatova bila je stara ludbreška »Spricalka« (vatrogasni dom), a najvažnija stanica široko i visoko stubište župnog dvora pred kojim je bio veliki, otvoreni prostor, gdje se skupljala publika: djeca, žene, seljaci, općinski panduri, rjeđe intelektualci. Svi su napeto čekali, »koga budu maškari prezvali«, tj. o kojim zgodama i o kojim građanima će biti riječi. A uvijek se nešto našlo. Navodim samo nekoliko takvih primjera da se stvori slika života – i događaja – i njihov odjek u pokladnoj šali.

Kad su se uoči prvog svjetskog rata našim cestama počeli kretati prvi automobili, jedan naš vozač stalno je »pravio red u prometu« tukući batinom seljake koji bi (po njegovom mišljenju) krivo vozili. Jednog dana izdala ga je sreća. Evo teksta crne kronike o tom događaju!

»Dragi naši poslušajci, zdignite vuha kakti zajci! Vu Polancu to je bilo, pred par tjedni se je zbililo. Jedan majstor od zanata za volan se rado hvata. Njemu smeta se na cesti: »Treba vam to proč pomesti. Vudri muža, vudri kravu, ne šparaj mu kožu zdravu!« Medtem toga jednog dana smeknula se njemu sreća. Mužek mu je botu scuknul i naravnal dobro pleća.«

Poslije prvog svjetskog rata, kad su Ludbrežanke počele odbacivati staru narodnu nošnju, kad su neke od njih dale odrezati duge pletenice, Ludbrežani su se u čudu pitali: »Kako može poštena žena hodati podrezane kose, kad se još nedavno rezanje pletenica smatralo kaznom za nemoralne žene?« Takav događaj nije mogao

Međugradski promet na Fašnik 1928. u Ludbregu

»Ludbreški avion« ispred zgrade kotarskog suda (vlasništvo firme Berger; nekad knezova Batthyany) 1928. lijevo u pozadini vidi se krov kotarskog zatvora

ostati nezapažen, neobjavljen. Među ostalim vijestima na primjer o tome koji naš građanin dok je »dobre vole sekirom briše obloke«, kojega su na vatrogasnoj zabavi vunbaciteli našli pod stolom i odnesli na friški zrak itd., itd., objavljena je i pjesma o našim pomodarkama.

»Pitamo vas, dragi ljudi: »Kaj se od vas vnoći čudi kratkim kosam, vuskom šosu, napudranom finom nosu? To je, znate, vezda moda, nova šega ženskog roda. Olga, Liza, Milka, Kata kite više ne namata. Zato Fašnjak njim čestita kaj su došle v njegovu knjigu. K letu bu njih još i više. Mi vodimo o tom brigu.«

Ali »kraljica moda« bila je jača od starih običaja i javne kritike, a vrijeme je nezadrživo jurilo naprijed. Mijenjale se navike i davne, ustaljene životne forme, a pokladna kronika stalno se punila novim podacima. Jedne godine našao se u njoj i crkveni sat.

Danas nam je neobično kad se spomene da je crkvena ura u prošlosti imala takvu važnost za čitavo mjesto. Pa ipak je bilo tako, jer siromašniji nisu uopće u kući imali sat, a oni drugi ravnali su svoje ure prema onoj na tornju. Tako bi uskladili »točno vrijeme«. Pola sata više ili manje nije bilo važno i nitko nije pravio pitanje je li toranjski sat usklađen s astronomskim vremenom.

Ali jednoga dana ostali su naši mještani bez orijentacije: crkvena ura je stala. Ljudi su očekivali da će ju župnik odmah dati popraviti, ali prolazili su dani, tjedni, mjeseci, ... a od toga ništa. Takvo stanje stvari bila je dobra prilika da se tog gospodina koji je raspogao bogatim crkvenim fondom, malo bocne. Te godine otpjevao je pokladni zbor na njegovim štengama (stepenicama) ovu prigodnicu:

»Na ludbreškom turnju vura onda ide, dok je bura. Niti z mesta se ne gene, dok ju veter ne pokrene. Gospodin se Bočkaj štima kaj tak točnu vuru ima. Zato njemu fala bodi kaj o vuri brigu vodi!«

Nakon te opomene spomenuti gospodin (a tu nglasak pada na zadnji slog što znači: »nedohvatni«) nije gudo čekao. Sramota bi bila još veća da, ga i »drugi put na pokladnjak prezovu«, zato je već na Pepelnicu dozvao urara i sat je popravljen.

Između župnika i nekih mladića vladao je neki latentni antagonizam, naročito zbog objesti koju bi mladež ispoljavala i u crkvi, gdje bi dečki sitnim metalnim novcem gađali djevojke za vrijeme propovijedi. Počesto bi on njih grdio, oni bi ga bockali, a to se najlakše moglo u pokladnoj poeziji. Jednu takvu pjesmu uvrstio je i naš »Klopotec« u broj 5. 1922. pod naslovom: »Francek u maškare«.

»Je v maškare išel Francek Bezgač. Je v smeh lju-de tiral, a decu na plač. Gospon plebanuš je špotal ga tak: »Kaj si ponorel, ti stari hurmak?« Al jim je Francek otpovrnul to: »Gospon plebanuš, naj ne zemu za zlo, če jemput na leto ja sem kak nor! To saki kršćanjski privušči si stvor. Naj malo si v Lubrek pogledaju, naj, kak tam ve ni nigdar noruvanju kraj. V nedelu je saku il cirkus, il bal, il prectava kakva. Sam vrag bi to znal. Tam iti nemre baš saki sermak, sermakom ve delam ja zabavu tak.« ...

Pokladna kritika nije poštedila ni druge istaknute građane. 1927. godine izvršen je u pokladni program »ludbreški expres-orient«, krupna šala na račun političkih ljudi, koji su stalno izigravali povjerenje birača.

Kad su se u našoj zemlji počele graditi prve željeznice, poželjeli su Ludbrežani da se i njih takvom željeznom trakom poveže sa svijetom. Tu činjenicu uočili su kandidati za narodne poslanike. U predizborno vrijeme takvi bi ljudi sazivali skupštine i najprije bi stavili u program izgradnju pruge od Koprivnice do Varaždina »što će se graditi odmah čim taj i taj bude izabran«. Išlo je tako više od pedeset godina, a gradnji te vajne pruge ni traga, ni glasa.

Uoči Fašnika 1927. osvanuli su po Ludbregu plakati kojima se narod poziva za otvorenje željezničke pruge. Pristustvovat će ministar saobraćaja i narodni poslanik. Red je da se svaki rodoljub nađe na dočeku itd., itd. . . .

Na Fašnik u devet sati ujutro mjesto tradicionalnih Fašnikovih svatova pojavili su se »inženjeri« s pomoćnicima, koji su nosili »aparate za mjerenje«. Pomno su »fiksirali« teren, zabijali kolce i obilježavali stanice. Iza njih su na općinskim kolicima za smeće dovezli »narodnog poslanika«, ogromnu ljudinu pod ružnom maskom koja se naivno cerila. »Gospodin je došao da se na licu mjesta osvjedoči kako napreduju radovi. Zahvaljujući njemu još danas projuriti će prvi vlak točno u četiri poslije podne,« – objašnjavali su pratoci.

I zbilja! Na »kolodvoru« pred vatrogasnim domom čekalo je vlak mnogo putnika: »dame« u lepršavim žutim i ružičastim haljinama, »gospoda« utegnuta u frak, »seljanke« s punim košarama, spremne da robu odnesu u varoš, djeca koja su i onako uvijek bila najvjernija pratnja maškara. Svi su napeto čekali. I – gle!

Točno u četiri sata izlazi iz stanice »vlak«: lokomotivu predstavljaju dva kljuseta vukući za sobom kola s kojih visoko strši cijev starog štednjaka. Visoko suklja crni dim, ložac, kondukteri i neki putnici upiru se nogama o tlo i tako poguravaju »vagone«, tj. ornice s kojih su poskidani lemeši. Skripe i cvile kotači »kompozicije«, znōji se kljusad. »Kondukteri« uzvikuju stanice od Koprivnice do Ludbrega – – a to čudo neviđeno pomiče se naprijed. »Konačno stiže u Ludbreg« gdje već čekaju »općinski oci« s limenom glazbom. Uz njih stoji »narod« lijući suze radosnice, urliče od veselja, presretan što su se gospoda ministri sjetili nas i izgradili nam ovu prvoklasnu prugu. »Načelnik« drži pozdravni govor i ističe zasluge narodnog poslanika »koji tako dostojanstveno sjedi na svojoj stolici i s visoka gleda narod kao što to i priliči pravom rodoljubu.« Ministar saobraćaja nije mogao doći, on je službeno spriječen iz nepoznatih razloga, ali njemu ćemo poslati sliku ovog »veličanstvenog dočeka« . . . Ulice su zaista bile pune mještana i seljaka iz okolice, a za tu atrakciju našlo se i gostiju iz Koprivnice i Varaždina . . . Fograf Stjepan Zagorc načinio je nekoliko snimki, a jedna je poslana ilustriranom listu »Svijet« u Zagreb. Na taj način upoznala se i šira javnost s »ludbreškim expres-orientom«. Slika je objavljena u aprilskom broju 1927.

Već prije objavio je »Klopotec« pjesmu na istu temu. Donosim je u cijelosti:

Želznica

Po Ludbregu smrdi, furt nekaj, kadi z rafungov se dim.

Bog zna, morti već to nova želznica ide sim?

Puna pripeljavaju vre kola: slamu, drva – vse v jen dvor,

a v dvorišču nekaj sopče. Morti je to kolodvor?

Kaj bi morti vu tom blatu novi kolodvor nam bil?

Naše »Vudrige« to mlati šenicu – lokomobil

Vre i ona k nam se zdrkne, vre ju jemput videl buš.

Samo banda naj se vežba kaj zaigra hudi tuš!

O toj »svojoj želznici« Ludbrežani su još dugo raspravljali i razgovarali, a stariji ljudi sjećaju se je još i danas.

Ipak nije ostalo samo na tome. Dogodilo se čudo: još iste godine u jesen stiže u naš kraj grupa geodeta i inženjera te je konačno izmjerena trasa željeznice – željkovane pruge. Ali ti su planovi morali malo odležati. Pruga je predana prometu istom deset godina kasnije (1937) kad je narodnim poslanikom bio naš poduzetni građanin Viktor Fizir . . . Na većim stanicama predviđen je svečan doček, ali i tu se splelo komično s tragičnim. Na doček u Rasinju došao je samo župnik i jedno jedino školsko dijete – kao »zastupnici« Kuzminca i cijele kuzminečke školske općine – i nitko više. Tadašnja vlast bila je toliko omražena da su ljudi odbijali i ono što se dobra učinilo. U prvoj kompoziciji bilo je nekoliko ministara, među njima ministar saobraćaja dr Mehmed Spaho, a te ljude Kuzminčani nisu željeli pozdraviti, niti su smatrali da im duguju bilo kakvu zahvalnost za ono što se trebalo već davno učiniti.

U Ludbregu je bilo sporno pitanje pozdravnog govora. Za pozdrav se pripremio poznati režimlja Mijo Hrešč. Kad mu je čas prije dolaska vlaka istaknuti član Hrvatske seljačke stranke klobučar Pavao Fotak prigovorio i upitao ga: »U čije ime želiš govoriti? Vas je samo nekolicina, a s nama su ne stotine, već hiljade istomišljenika«?, u akciju su stupili žandari i nemilice izbatinali Fotaka na očigled ministara . . .

Očevici su se zaprepastili kad su opazili da ta žandarska akcija zabavlja gospodu ministre. Odao ih je smijeh kojim su pratili tu gadnu rabotu čuvara reda. I ta »ljubav« gospode našla je svoje mjesto u pokladnoj kronici.

Kad smo već kod prometa, valja nam spomenuti i »ludbreški zrakoplov«. Već u vrijeme I svjetskog rada naši su građani dočuli da se njihov »lančman«, inženjer Rudolf Fizir, zaposlio u nekoj njemačkoj tvornici aviona. Kasnije je doprla u Ludbreg vijest da je Fizir izumitelj i priznat kao jedan od najboljih stručnjaka u avionskoj industriji Evrope. Konačno su doznali da je on konstruktor najboljeg jugoslavenskog sportskog aviona tipa »Fizir«. Najedanput su svi ostali vrlo ponosni na tog svojeg domoroca, koji je svoje slobodno vrijeme najradije provodio u Ludbreškom vinogradu gdje je imao vrlo lijepi posjed.

Uza svu svoju učenost i popularnost Fizir je ostao jednostavan čovjek. S drugovima iz djetinjstva podržavao je srdačne i prijateljske veze. Neki od njih izrazili su želju da izbliza vide zrakoplov, a neki su zaželjeli da se provozaju zrakom i da s visoka promotre svoj kraj. Za uzletište preporučili su lijepi, ravni ludbreški pašnjak »Po-garšćice« (Tamo je danas tvornica lijekova »Belupo«.).

Svi su bili duboko uvjereni da će im stari prijatelj ispuniti želju, da će jednog dana zrakoplov stići.

U takvoj akciji nije želio izostati ni pokladni odbor. Po njegovim nacrtima izrađen je »ludbreški zrakoplov« – neko čudovište krilato i repato. Kao kabina za putnike služio je kiosk uzet na Trgu sv. Trojstva (danas Trg žrtava fašizma). Propeler se vrtio na ručni pogon, ali se osim toga u »motore« sipala pilovina. »Motori« su je razbacivali na sve strane ne štedeći ni materijal, ni publiku na ulici. »Pilot«, s nadimkom Fric, imao je oko vrata veliki vijenac crvene paprike kao znak odlikovanja. Ovaj put je »aerodrom« uređen kod staroga grada, gdje je svaki građanin mogao izbliza »pogledati« najnoviji model sportskog aviona tipa »Fašnjak« pa i provozati se u njemu.« To čudno vozilo vukla je izmučena kljusad na teškim seljačkim kolima, a pratile su ga maškare na kobjima. Na »kabini« bio je pričvršćen natpis: »Mi se ne bojimo zračnih visina« . . . Tako je bilo u šali.

A sad da vidimo kako i šta se zbilo u zbilji kad je Fizir ispunio obećanje dano prijateljima.

Avion se spustio jedne nedjelje poslije podne na predviđenom uzletištu. Tog dana naše su Pogarščice bile pune naroda razne dobi i uzrasta. Svi su pohrlili k

avionu, ogledavali ga sa svih strana, zavirivali u kabinu, postavljali pitanja. Pilot je bio spreman povesti u visine svakoga koji bi se javio. Pozivao je, nagovarao, ali odaziva nije bilo. Situacija bi se mogla ocrtati pjesničkom izrekom: »Svi junaci nikom ponikoše, od sto glasa glasa čuti nije.«

Napokon se našla dvojica: Viktor Fizir i Mirko Hrešč, po zanimanju ugostitelji. Spasili su rodu čast i dobar glas. Avion je s njima jurnuo u visinu. Digao se nebu pod oblake i kružio nad Ludbregom. Kad se i opet spustio na zemlju vrata su se naglo otvorila. Kroz njih je izletio Mirkec Hrešč, bacio se na koljena i sagnuo do zemlje. Nekoliko puta je poljubio tlo pred sobom vičući: »Hvala ti, majčice zemljo, što me i opet nosiš! Nikada te više neću napustiti!« Prisutni su prasnuli u gromoglasni smijeh, a slijedećih dana je u Ludbregu i okolici bilo više govora o Mirkecu, negoli o avionu. Taj naš građanin, poznati veseljak, pročuo se već prije po jednom svojem izumu, Za jedan Fašnik maskirao je i vodio po Ludbregu ispod ruke »Fašnjaka«. U usta mu je stavio lulu, a dim iz te lule izlazio je straga kroz cijev te se činilo kao da se dimi iz podugačkog repa.

Uz Mirkeca bilo je u našem mjestu još nekoliko građana koji su uživali opće simpatije i poštovanje, ali je

Uredništvo Klopoca na novogodišnjoj zabavi 1931.

Grupa maskiranih na pokladnoj zabavi 1932.

bilo i takvih koje su mještani mrzili iz najdublje dubine duše. Takve bi onda uzeli na oko i tražili priliku da im se osvete... Najomraženiji bili su, svakako, jugoslavenski žandari – batinaši. Kod nas ih je uvijek bilo po šest, sedam, a u nekim prilikama i mnogo više. Ovamo su dolazili ponajviše neoženjeni pojedinci, zato su imali zajedničko domaćinstvo i držali su posebnu domaćicu. Žandarmerija je bila u Varaždinskoj ulici (danas Vladimira Nazora) – i to zadnja kuća s desne strane gledajući od juga prema sjeveru, dosta udaljena od drugih. Iako je u Ludbregu bilo relativno dosta tih čuvara javnog reda, u danim prilikama pokazali su se potpuno nesposobni. Kraj njih su kradljivci pune četiri poratne godine nesmetano vršili svoj posao. Odnosili su sve do čega bi došli: platno iz dućana, šunke iz mesnica, kukuruz iz koševa, vino iz podruma. Čitaonica je ostala bez sukna na stolovima, jedan domaćin bez dva dobra konja, mnogi bez plugova, a još više njih bez peradi. Lopovska družba tjerala je ljude u očaj. Žandari se nisu naročito trudili da joj uđu u trag, ali su zato stalno zanovijetali domaćim mladićima koji su po pradavnom običaju naveče izlazili na ulice pjevajući, ili bi se našli u grupama na trgu, a ljeti i na Bednji ili na mostu, u veselom raspoloženju. Među tom mladeži mnogo se raspravljalo o tome na koji način bi se moglo »šalom dotući« te bahate, naduvene, a ipak nesposobne žandare, pa da se i njih »na Fašnjak prezove«. Konačno su se dosjetili šta će učiniti. Kad je plan prihvaćen, čekala se samo prilika. I došli su tmurni jesenski dani, mračne kišne noći. Jedno veče sjedili su žandari u velikoj, zajedničkoj sobi i kartali se. Padala je gusta kiša. Vani je bilo tamno kao u rogu. Sa uli-

ce se čulo drndanje teških seljačkih kola, a zatim vika, pa koraci i napokon muški glas: »Gospoda žandari, pomorite, ako Boga znate! Idem z sejma, z Varaždina. Pajceki su mi skočili s kol i pobjegli su vu vaše dvorišće!«

Po dvorištu su, zbilja šetala dva velika, debela krmca. Bez mnogo muke žandari su ih pohvatili i utovarili »kumeku« u kola.

Ovaj se ponizno zahvali, šlignu bičem i izgubi se u mraku Varaždinske ulice – vozeći sa sobom žandarske tovljenike.

Kad je drugo jutro žandarska domaćica donijela krmcima jelo, našla je svinjac prazan. Digla je veliku viku. Strčali se susjedi, zaprepastili se domaćini, a vijest da su »ukradene« žandarske svinje proletjela je neobičnom brzinom cijelim Ludbregom. A bila je to u biti samo obijesna šala.

Prije nego su se žandari snašli, tovljenici su im vraćeni, ali ugled im je silno uzdrman. Pokladna kronika dopunjena je još jednim važnim poglavljem. Iako se vodila tajno, svima je bilo jasno da će na Fašnik o tome biti riječi, a tu sramotu si naši oružnici nisu htjeli dozvoliti. Ubrzo su jedan za drugim otišli iz Ludbrega. Dogodilo se to oko 1923. godine. Žandari su se smijenili, ali lopovi su još godinu dana nesmetano krali, dok ih nije ulovila jedna obična građanka.

No, to više ne spada u ovu temu, ali valja spomenuti da je slijedećeg Fašnika najvažnija preporuka upravljenom kradljivcima. »Ako su naši tati morti već u neprilici i ne znaju de bi krali, nek idu pitat ludbreške žandare, dobre ljude, koji su i tatu spremni pomoći.« Itd.

Sve zgode i nezgode pročitane na Fašnik dopunje-ne su u vidu Fašnikovih zločina i objavljene na Pepelnicu (dan kasnije). Taj »ženski god« padao je uvijek na dan tjednog sajma. Ludbreg, kao trgovište, imao je po-vlasticu održavanja sajmovi svake srijede, a tada bi se tu našlo mnogo domaćeg i stranog svijeta. Neki bi došli samo zato da prisustvuju »sudenju«, a to se redovno obavljalo na velikom kolnom mostu, kamo bi pokladna družba doprtila Fašnjaka.

Tog »zločinca« svezanog lancima, posjeli bi na kola. Kraj njega bila su dva »pandura« i »sudac«. I dok se tako zaprega pomicala naprijed za njom je stupala »žalosna rodbina«. Oko podneva taj se skup zaustavio na mostu. Fašnjaka – lutku, »panduri« bi skinuli s kola i postavili ga pred »suca«. I dok je »žalosna rodbina« tula od bola, dok je »supruga Pepelnica« padala u nesvijest, pridolazili su znatiželjnici i djeca. Ispunili su sav prostor na mostu i veliki dio ulice, ali sve je prošlo u tišini... Hvatala se svaka riječ.

Svoj govor započinjao je »sudac« starom, davno uhdanom formulom:

»Dragi naši poslušajci, zdignite vuha kakti zajci, pak nam povećte, zakaj ste vi selski hurmaki došli glet nas ludbreške bedake?! Vište, ov tu Fašnjak, veliki je grešnik. On je kriv kaj kuma Luca po Ludbregu za njim kluc-a; kriv je i to kaj kuma Dora, tu na mostu biti mora, a deca jim domaj bečiju i kruha želiju.«

Nakon tog uvoda slijedili su prošlogodišnji grijesi na smrt osuđenog. A tu se svašta našlo. Na primjer: Faš-njak je kriv kaj je naš soldat Francek Capanov zablodil,

pa je s Koprivnice otišiel v Hlebine mesto v Ludbreg. On mu je zmešal pute, ali to se već ne bu dogodilo: Ve i mi imamo svoju železnicu, kakve nega nigdi na svetu, prvoklasni expres-orient. Fašnjak je kriv kaj je jeden dober gazda tridešeti let pil tuđe vino, a k sebi nigdar ni pozval niti jednoga suseda. A imel je dobre mejaše, koji nesu žalili niti čoravoga staroga mačka, nego su ga nje-mu za ljubav fino spekli i čoveka podvorili kak se šika na fašnjansku nedelu. Ve se ljudi nadaju da se više ne bu tepel od kleti do kleti niti pokojni maček, niti kum Tonč, kajti su obedva bili zacoprani.

Fašnjak je kriv za crkanju na gospockem marofu. Zacoprал je gospona Gajera i njegovu družinu. Gospon si nikak nemru zapamtiti kulko svinj imaju kajti te smrdlivce nigdar nesu niti vidli, a njihovi kanasi se optomgošće pretvaraju v svinjsku kugu. Ta kuga je već puno Gajerovih svinj pogutila, a naš gospon veterinar nikak ji nemre najti leka. I njega je Fašnjak zmešal, pak mu se ne da zvun Ludbrega niti po danu, a kamoli v noći.

Največkšega kvara napravil je Fašnjak Ludbreškom lovačkom društvu. Zaslepil je gospona Miškeca. On vam je strelil zajca v rep, a svojega pesa ravno v srce. Bil je to dober pes. Puno put se dogodilo kaj je gazda zajca cilal, v bukvu pogodil, ali Lordu zajec nigdar ne pobegel. Ve i naši lovci zahtevaju veliku kaštigu za ovoga lopova, kaj ga tu vidite – ovoga coprnjaka – Fašnjaka.

I tako bi se redom iznosili »zločini« optuženog, dok konačno ne bi pala osuda:

Fašnik u Ludbregu 1977. snimio: Franjo Vrtulek

Fašnik pod vješalima. Sudac (sprijeda u sredini) čita pred narodom osudu (1977) snimio: F. Vrtulek

»Fašnjak!!! Ti si tat, prevarant, coprnjak, i smrdilavec. Ti si tepec, pijanec i zapelivec. Ti si preveć zla napravil, ali ve nas buš ostavil. V ime našeg slavnog roda, nek te ve odnese voda!«

Čuši tu osudu »Pepelnica« bi pala u nesvijest, »žalosna rodbina« bi se gušila u plaču, ili bi urlikala od bola.

Nato bi krvnik trgnuo mač i krv iz srća osuđenika (tj. iz mjehura pod kaputom), poškopila bi sve one koji su bliže stajali. Priskočili bi panduri – Fašnik bi se za tili čas našao u hladnim valovima Bednje.

Time je pokladni program završen. Istovremeno bi konobari izgurili na ulicu zadnje goste koji su hrkali za stolom, ili možda pod stolom u svratištu »K crnom orlu«. Onako snene prepustili bi ih »nježnim« suprugama na dalje uredovanje. . .

Tako su godinu za godinom prolazili pokladni dani u šali, veselju, obilju i objijesti – sve do II svjetskog rata. Poslije oslobođenja – sve do 1967. godine nije bilo pokladnih priredbi, a tada su još nekoliko godina organizirane šarolike povorke i »svatovi«, a Fašnjaka bi javno spaljivali ili vješali. Svakako da su se prije »osude« objavili njegovi grijesi. U programu su sudjelovali i stari i mladi, a publika je ispunila sve glavne ulice.

Danas je situacija drugačija: stariji jedan za drugim odlaze, a mladi se zabavljaju na svoj način. Ipak, smisao za šalu i dalje živi. On je duboko ukorjenjen i rastao s

dušom Podravaca. Možda mi jedini na svijetu imamo poslovice: »Koj ne zna za šalu, nek nejde med ljude,« i onu drugu: »Svet ne gine od šale nego od jala.«

A sada nekoliko riječi o našem »K l o p o c u«. Osim pokladne družine Ludbrežane je zabavljalo i »Uredništvo Klopoca«. Na naslovnoj strani lista pisalo je: »Klopotec – jedini podravski list za hamulije« i kao moto »Če Klopotec ščiplje kakti hrenov sos, zato bratec dragi, naj obesit nos!«

Glavni i odgovorni urednik bio je Ljudevit Vrančić, bankovni činovnik. Od suradnika najaktivniji su bili učitelji: Zlatko Špoljar i Juraj Potočnik. Prvi je radio u Đurđu, a drugi u Sesvetama. Potočnik je za taj humorištički list izrađivao ilustracije. Prvi brojevi izišli su 1921., a nekoliko ih je izdano 1922. godine. Samo jedan jedini broj izdan je 1931. o Pokladama. Svi ovi brojevi izrađeni su bili šapirografom. Sedam godina kasnije (1940) štampan je u tiskari štampara Lorbora u Ludbregu i opet jedan jedini broj . . . , a zatim je trebalo čekati više od četrdeset godina (sve do 1982) da bi se pojavio novi.

Mnogi od starijih brojeva su izgubljeni, ali se iz sačuvanih može vrlo lijepo stvoriti slika života, naročito u razdoblju između dva rata. Prije prvog svjetskog rada bio je običaj da se i na pokladnoj zabavi obnove sjećanja na razne šaljive zgode i nezgode. To su bili tako zvani

»coupleti (kupleti) o ludbreškim prilikama« – i malo je tko bio pošteđen zabadaanja i kritike. Evo nekoliko primjera iz tih tekstova!

O trgovcima rečeno je ovo:

*»Stacunari sveta gule i se bolje bruse noža,
Da sve meso s tebe zveću, kaj ostane kost i koža
Če duhana komu treba, deset jajci donest mora,
Za petrola kukuruze, a orehov za cukora.«*

O skupoci na trgu:

*»Saka baba ve otpira tu na placu japateku,
Pak na grame trži sira i vodicu sličnu mleku.«*

Općini, općinarima i častohleplju mnogih koji bi htjeli biti načelnici posvećeno je više strofa. Tu se na primjer govori o novoj fabrici u kojoj »Sto naredbi bu se moglo v jednu vuru izdelati, kojih nišče, kak ni starih, ne bu moral se držati.« ...

... Načelnik naj mettemtoga jedan novi predlog stavi.

Naj se jošče bar pet mesta načelničkih još napravi! – Kako se treba vladati u ludbreškoj kafani, govore ovi reci: »Gda Turčinu v noći dojdeš, misliš da si v Carigradu, Al ne diraj gramofona i v njegovu dilber-kadu!«

Opširno je ocrtan ludbreški salonski orkestar, gdje:

»Ramuniku školski gnjete, kak pajceka, da ga kolju
Bajz bajzarov neka mumlja kak da ima crevobolju.
Vu guslice Ludvek gudi skupa s Elom i Levekom
»Divno!« Baš se svaki čudi: »Kakti mački pod oblokom.«

Šta li još nije tu opjevano!? Tu je govor o konzorciju koji želi peći crijep tamo gdje nema gline; o Riglinu, inače vrijednom agronomu, koji uzimlje u zakup Zrinjevac da i tamo posije kuruzu; o Gospodarskom društvu, koje nudi Gospodarski list mjesto plave galice; o »poglavitom« koji u želji da od biskupa dobije črleni pojas »sim tam hodi po proščenju«, itd., itd. ...

Poslije prvog svjetskog rata, kad je u promet ušlo nekoliko ludbreških motornih vozila, nastala je zbrka na cestama. Konji, krave, perad, sve je bježalo u divljem strahu pred automobilima koji su dizali urnebesnu buku. Kočijaši bi se često sa svojim spregama našli u grabi. Takvim situacijama Klopotec je posvetio dosta pažnje. Ljudi u prvi mah nisu ni znali kako se to čudno vozilo zove: avto, tonobil, motovil ili kako drugačije.

U jednom broju Klopoca opisan je tragični susret seljaka s tim vozilom: Francsek Bezgač ode u Legrad, proda ždrepcu i vrča se. Na putu sreće automobil.

»Vugnuti štel se, skočil je s kol, al je napravil pravi karambol.

Alotovil je prehitil kola naopak, a onda je vušel ...

Franc klel ga je tak: Crevo ti puklo, nestal ti trag!

Proklet motovilec, odnesel te vrag!«

I kao što se uvijek u životu dodiruju suprotnosti, tako je i u ovom slučaju. Ono što je za seljaka bilo tragično, za obijesne humoriste bilo je smiješno ... Ipak su najviše pažnje posvećivali svojim sugrađanima u Ludbregu.

Dva ludbreška mesara prezimenom: Pap i Koder »Klopotec« je udružio u firmu »Papkoder«. Među ostalim o njima je pisano i ovo: »Vesele se što je mesu cena pošla jemput dol, natječu se koj će dati v kilu mesa kosti pol.«

Njegovo Veličanstvo Pajcek i riješena mesnata pitanja 1977. snimio: Franjo Vrtulek

Zatim se redaju ostale profesije: krojači, postolari, pa i društva, kao vatrogasci, lovci, sportaši.

Krojačima se zamjera što »međusobno biju uvijek ljuti boj, natječu se koj će znati moderniji pariški kroj.«

O postolarima stoji uz ostalo i ovo: Mušterije svoje drage brzo će podvoriti, škornje trebaš li za Božić, naruči ih v letu ti!

Zanimljiv je oglas: »Vatrogasci i zabave«, gdje »vojvoda D.V.D.-a moli sva ludbreška društva da ne priređuju nikakove zabave, pola godine prije i pola godine poslije vatrogasnog plesa.«

Naročita briga posvećena je lovcima. Tu stoji:

»Pozor lovcima – invalidi!

Svi oni lovci koji su nastrijeljeni u lovu, pa reflektiraju na invalidsku podporu, neka odmah podnesu molbe preko »Klopoca«.

Osim ove crtice ima i drugih o lovcima koji su omiljena meta prvih brojeva Klopoca . . .

Nemoguće je navesti sve čime je ovaj šaljivi list boc-kao naše građane između dva rata, a onda se skoro pola stoljeća nije pojavljivao.

Zadnji put je osvanuo 23. prosinca 1982. kao prilog Ludbreškog lista. Iz tog, broja moglo bi se mnogo toga navesti, ali dosta će biti nekoliko oglasa iz kojih se vide suvremene prilike. Na primjer:

»Polovnu vešmašinu mijenjam za 10 kg Faksa.

Trajno žareću peč mijenjam za 2 tone ugljena.

Drvenu nogu jeftino iznajmljujem nogometnim navijačima.«

Zanimljiv je prilog Josipa Širovca:

»Namjerni feleri

Postigli smo po-lovne rezultate

Motorizirani radnici markiraju gdje stignu.

Često izađe među radnike na TERET.

Moramo posebno stimulirati KREATURE.

Za prosperitet treba često krupna = LAGANJA.

Mlad je i pred njim je stajala blistava BARIJERA.

Nakon kritike mnogi su me htjeli DEMONTIRATI.

Drug je za svaku PODVALU. – itd.«

Oglasom Marice Adam što ga daje u ime Radne organizacije traži se popuna slijedećih radnih mjesta:

»1. Lovca – da pokaže u kojem grmu leži zec,

2. Arheologa – da pronađe unutarnje rezerve

3. Kozmetičara – da uljepša financijsku situaciju

4. Krojača – da zakrpi rupe u poslovanju

5. Minera – da razbije ustaljene navike

6. Bušača – da nam probudi osjećaj odgovornosti

7. Vatrogasca – da ugasi goruća pitanja« itd.

Jedno od tih pitanja – doduše ne baš naročito gorućih, je i to kada će izići slijedeći broj Klopoca, kojemu je sada glavni urednik naš agilni novinar Franjo Vrtulek. Njemu je uspelo okupiti nekoliko duhovitih suradnika, a planom je predviđeno da se slijedeći broj ovog šaljivog lista pojavi o Novoj Godini. Doduše, nije rečeno o kojoj. Time se uredništvo želi ograditi od svakog prigovora za slučaj da između zadnja dva broja i opet prođe lijepi niz godina.

Iz tog razloga čitaocima želim dug život i dobro zdravlje.

KAJKAVSKE RIJEČI KOJE NISU RASTUMAČENE U TEKSTU

bal = priredba s plesom

banda = limena glazba

bečati = plakati

bedak = budala

coprnjak = vrać

če = ako

dilber-kada = voljena žena

friški = svjež

furt = neprestano

genuti = pomaknuti

hurmak = budala

japateka = ljekarna

kaštiga = kazna

kanas = svinjar

kite = pletenice

klucati = hodati teškim korakom

kumek = seljak – poljoprivrednik

lančman = zemljak (njemački Landsmann)

muž, mužek = seljak

nor = lud

noruvanje = ludovanje

oblok = prozor (madžarski = ablak)

optom gošće = počesto

plebanuš = župnik

ponoreti = poludjeti

povedati = reći, ispričati

ripelavati = dovoziti

rafung = dimnjak (njemački der Rauchfang)

scuknuti = oteti (izvući brzom kretnjom)

sega = običaj

škornje = čizme

šos = uska suknja

šparati = štedjeti

štenge = stube, stepenice

štimiti se = ponositi se

ve, vezda = sada

zacopran = začaran

zaigrati = zasvirati

zapelivec = svodnik, zavodnik

IZVORI:

»Klopote«, razna godišta

»Kupleti o ludbreškim prilikama« – razna godišta

»Svijet 1927.«, Zagreb

Sjećanja ludbreških građana: Ljudevita Vrančića, (rođenog

1885), Viktora Fizira (r. 1899), Josipa Kancijana (r. 1907), Ivana Gra-

bušnika (r. 1910) i drugih, te vlastita zapamćenja.